Achtergrond

Van taal van het la

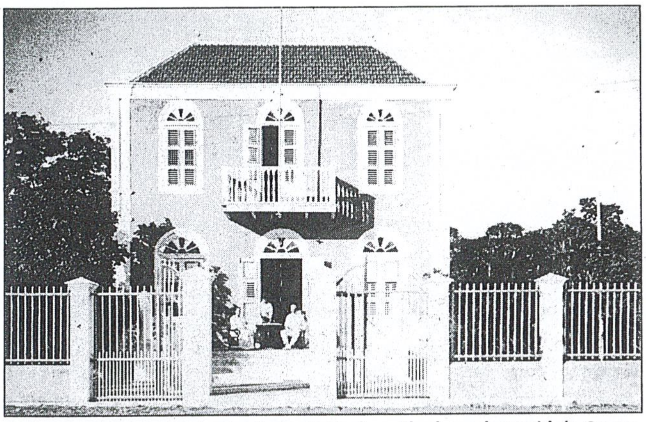

De beroemd geworden 'carta di amor' die door Abraham de David da Costa Andrade Jr. in 1776 aan Sarah de Isaac Parro y Vaz Farro geschreven werd, bewijst dat het Papiaments gebruikt werd in het intieme briefverkeer van aanzienlijke personen. FOTO'S ANTILLIAANS DAGBLAD

Het Papiaments bij name genoemd

Dit is deel 2 van een serie artikelen over het Papiaments. Het *Antilliaans Dagblad* publiceert in de komende weken artikelen over het Papiaments voor die lezers die wel in de geschiedenis en ontwikkeling van die taal geïnteresseerd zijn maar die het Papiaments onvoldoende beheersen om de bronnen in de oorspronkelijke taal te lezen. Deze bijdragen zijn niet zozeer gebaseerd op bronnenonderzoek, maar bevatten veeleer een overzichtelijke samenvatting van verspreid en vaak moeilijk bereikbaar materiaal. Zagen we in deel 1 dat er in de 18e eeuw al veelvuldig naar het Papiaments verwezen werd, in diezelfde eeuw werd het Papiaments ook voor het eerst met name genoemd en verschenen er eveneens de eerste geschreven teksten in die taal.

DOOR WIM RUTGERS

De oudste vermelding van het woord Papiaments is een spannend verhaal waarin een kapitein uit Curaçao door de Engelsen gevangen wordt genomen en in Noord-Amerika in een streng verhoor voor de rechter moet bewijzen dat hij inderdaad van Curaçao komt. Hij doet dat met behulp van de taal die hij en zijn manschappen spreken.

In 1747 was er oorlog tussen Spanje en Engeland. Engelse kapers namen voor de kust van Venezuela het Nederlands schip Jonge Johannes uit Curaçao in beslag omdat ze dachten dat het een vijandelijk Spaans schip was, toen ze de bemanning hoorden praten. De bemanning werd opgebracht en verhoord in Newport op Rhode Island. De kapitein bewees dat zijn schip niet Spaans was, maar van Curaçao kwam - en dus neutraal was en dus onterecht was opgebracht - met behulp van de taal.

Volgens de kapitein sprak de bemanning van het schip 'broken Spanish and broken Dutch, what is called Poppemento'. Het Engelstalige verslag van het verhoor is het oudste document waarin het woord Papiamento voorkomt. De Engelstalige schrijver wist waarschijnlijk niet goed hoe hij het woord Papiamento moest spellen en schreef het fout op. Het is ook mogelijk dat de drukker zich vergist heeft toen de historische verhoren veel later werden gepubliceerd.

Hier volgt een fragmentje van het verhoor, geciteerd uit de heruitgave (2004) van de *Woordenlijst der in de landstaal van Curaçao meest gebruikelijke woorden met zamenspraken (1859)* door Bernardus Th.J. Frederiks & Jacobus J. Putman.

„About Sixteen or Seventeen people belonged to the Sloop. Five whereof were Spaniards, Eight free Negroes of Curaçao, but whether born there I can't tell. One Negro Slave, myself and a Boy, and took them all on board at Curaçao. (Kapitein Daniel Soorbeek 422)
Qn.: What Language was used on board Yr. Sloop in Common, could either of the People Speak Dutch and how many.
Ar.: Broken Spanish and broken Dutch, what is called Poppemento, Spanish. (Kapitein Daniel Soorbeek 432).
Qn.: What Language did the people on board the Sloop speak.
Ar.: Dutch, Spanish, and Poppemento, but chiefly Poppemento.
Qn.: Whether they speak commonly talk Poppemento in Curaçao.
Ar.: Yes. (...)
Qn.: Can you speak Dutch.
Ar.: No."

Dit processtuk is de oudste bron waaruit blijkt dat het Papiaments in 1747 de algemeen gangbare spreektaal op Curaçao was en dat deze taal reeds een eigen naam had. Een tweede, wat later, voorbeeld is van 4 oktober 1769 in een officiële brief van directeur Jean Rodier (1713-1762) aan de Kamer in Amsterdam, aldus Toos Smeulders, waarin gesteld wordt dat de priester Arnoldus Maubach bij zijn missiewerk ernstig gehandicapt was door geen Spaans of Papiaments te kennen, waarbij 'papiement' de 'taal van de neegers of inboorlingen' genoemd werd.

Tijdens het Engelse tussenbewind spraken en schreven de Britse gouverneur Hughes in 1802 en Changuion in 1805 over het Papiaments, een taal die ook door een officier uit zijn bezettingsmacht begrepen werd, schrijft Linda Rupert. Pastoor Johannes Stöppel meldde

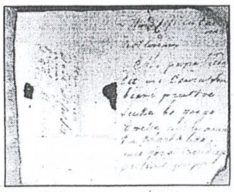

Het briefje van Anna Elisabeth Schermer-Charje. FOTO LU

in 1816 dat de vroege morgenmis in het Papiaments gecelebreerd werd. Als Martinus Niewindt in 1824 naar Bonaire gaat om daar te prediken moet hij onverrichter zake terugkeren, omdat hij de taal van de mensen - nog - niet kende.

Ook vanuit Venezuela werd het Papiaments genoemd. Van de Overwal meldt een rapport aan de bisschop van Caracas dat er op Curaçao geen andere taal begrepen werd dan het Papiaments en dat die taal daarom door de priesters algemeen gebruikt werd in hun dagelijkse werk. Linda Rupert meldt alle bijzonderheden in *Creolization and Contraband*. Gouverneur Pedro Carbonell uit Venezuela verbood in 1795 de import van Curaçaose slaven omdat deze de andere tot slaaf gemaakte slaven aanspoorden om Papiaments te spreken, de taal die op Curaçao gebruikt wordt. In datzelfde jaar sprak de gouverneur Joh. de Veer van de landstaal, kennelijk liever dan de taal bij naam te noemen.

Een lange lijst van citaten, terwijl het zeker zo is dat er veel en veel meer van deze uitspraken geweest moeten zijn. Dat geeft enerzijds aan dat de taal geworteld was, maar anderzijds eveneens de onverwachte verbazing erover: wat geheel vanzelf-

Als Martinus Niewindt in 1824 naar Bonaire gaat om daar te prediken moet hij onverrichter zake terugkeren, omdat hij de taal van de mensen - nog - niet kende. FOTO NATIONAAL ARCHIEF

Jacobus J. Putman die samen Bernardus Th.J. Frederiks in 1959 een *Woordenlijst der in de landstaal van Curaçao meest gebruikelijke woorden met zamenspraken (1859)* **schreef.** FOTO ARCHIEF FPI

nd naar landstaal (2)

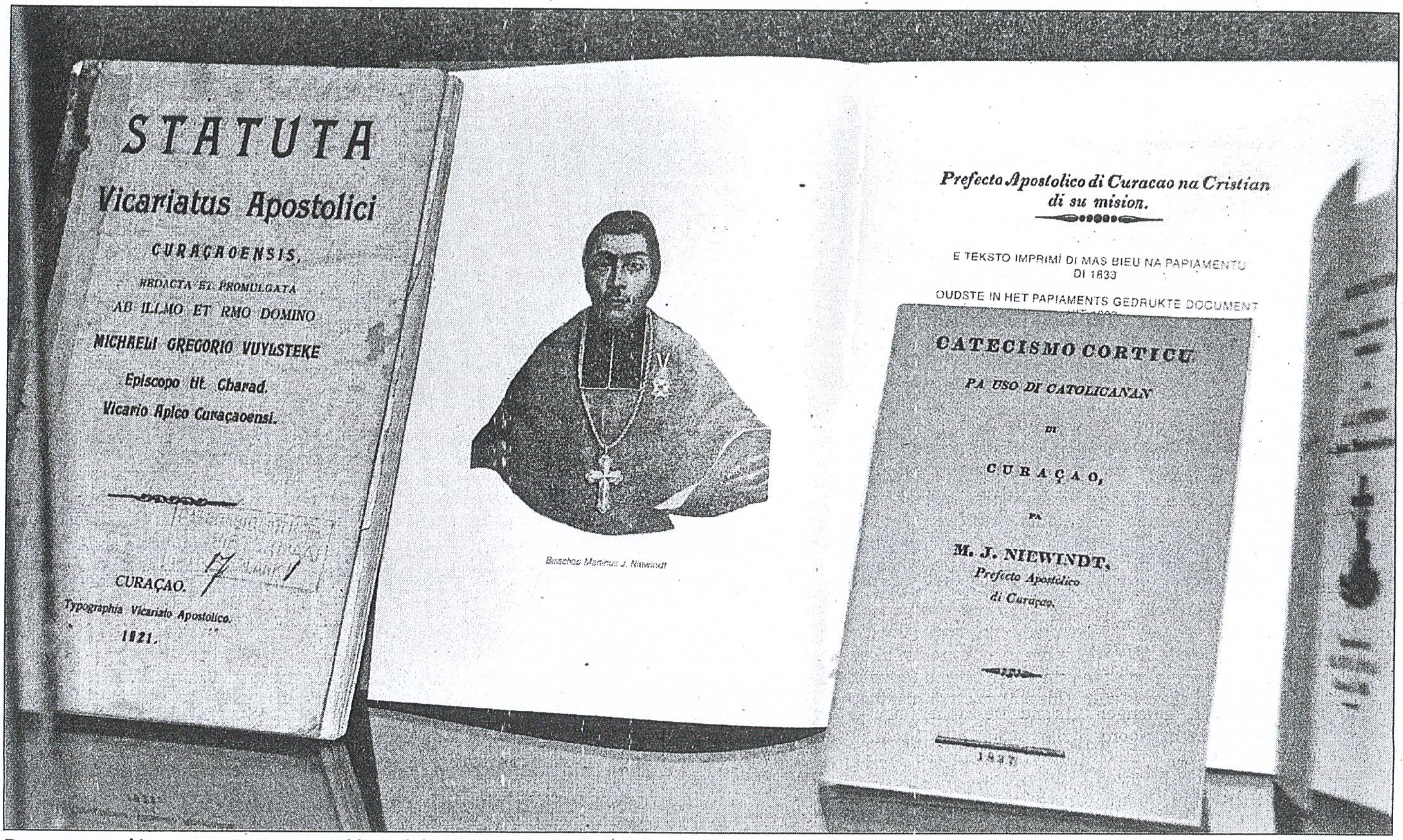

De eerste catechismus van Curaçao, gepubliceerd door Martinus Niewindt, in het Papiaments.

sprekend is wordt gewoonlijk immers juist niet benoemd.

De oudste geschreven teksten

De omstandigheden rond de oudst bekende geschréven tekst zijn zo mogelijk nog meer intrigerend dan de oudste vermelding van het wóórd Papiamento. Er zit stof voor een complete historische roman in. De beroemd geworden geheimzinnige 'carta di amor' die door Abraham de David da Costa Andrade Jr. in 1776 aan Sarah de Isaac Parro y Vaz Farro geschreven werd, bewijst dat het Papiaments gebruikt werd in het intieme briefverkeer van aanzienlijke personen in de samenleving, al was het waarschijnlijk mede uit een oogpunt van geheimhouding van de inhoud. „De taal die gebruikt wordt in de brief toont een opmerkelijke gelijkheid met de taal zoals die heden ten dage nog gebruikt wordt", constateerde Toos Smeulders. De brief is vaak genoemd en geciteerd, maar Linda Rupert (2012) slaagt er in hoofdstuk zes van *Creolization and Contraband* in om deze liefdesbrief rond de tragische, want overspelige liefdesgeschiedenis - inclusief ongewenste zwangerschap en zelfs een overweging van abortus - van het jonge paar nauwgezet te becommentariëren en in de context waarin de brief geschreven werd te plaatsen. Een zoon wordt geboren. Het overspelige paar wordt geëxcommuniceerd en verhuist respectievelijk naar Jamaica (Abraham) en Sint Thomas (Sarah).

Met de onlangs opgedoken 'Brieven als buit' oftewel 'Letters as loot' is nu een brief opgedoken uit 1783 waarin opnieuw een bewijs van geschreven Papiaments voorkomt: „Anna Elisabeth Schermer-Charje schreef vanuit het eiland het Papiamentstalige briefje in naam van haar pasgeboren zoontje Jantje en stuurde het naar echtgenoot Dirk Schermer die zich toen in Rotterdam bevond. *Mi papa bieda die mi Courasson* 'Mijn papa, leven van mijn hart', *bieni prees toe seeka bo joego doesje* 'kom snel bij je lieve kind', zo begint het briefje dat Dirk Schermer nooit heeft ontvangen." Het werd immers buitgemaakt door de vijand en is pas recent bòven water gekomen.

Na de Curaçaose bronnen is een officiële juridische getuigenverklaring uit 1803 van 'boschwagters' op Aruba een volgend belangrijk document. Een hooglopende ruzie tussen twee Arubaanse kemphanen, Pieter Specht en B.G. Quant, werd tot het Curaçaose gerecht uitgevochten. De verklaring van de opgeroepen Arubaanse getuigen werd in het Papiaments gegeven en in die taal opgeschreven. Ook op Aruba werd in die tijd het Papiaments al door iedereen gebruikt.

Na deze lange opsomming is het dan ook niet verwonderlijk dat de eerste catechismus van Curaçao, gepubliceerd door Martinus Niewindt, in het Papiaments was. Helaas is die vroege religieuze Papiamentstalige tekst verloren gegaan, althans compleet onvindbaar nadat ze nog in 1939 op een grote boekententoonstelling in Club De Gezelligheid aanwezig geweest moet zijn.

Geciteerde literatuur

- Pater Brada O.P: *Paters Franciscanen op Curaçao* 1950.
- Pater W.M. Brada O.P.: *Prefect Caysedo* 1715-1738. Curaçao 1956.
- Gary C. Fouse: *The Story of Papiamentu; A Study in Slavery and Language.* Lanham-New York-Oxford: University Press of America 2002.
- Bernardus Th.J. Frederiks & Jacobus J. Putman: *Woordenlijst der in de landstaal van Curaçao meest gebruikelijke woorden met zamenspraken.* 1859; Bloemendaal/Curaçao: Stichting Libri Antilliani/ Fundacion pa Planifikashon di Idioma (FPI) 2004.
- Johan Hartog: *Curaçao, van kolonie tot autonomie.* Aruba: D.J. de Wit 1961
- Valdemar Marcha (red.): *Gods wijngaard in de West. De grondvesting, ontwikkeling en groei van het missiewerk van de Nederlandse missionarissen op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba.* Carib Publishing B.V./Uitgeverij SWP Amsterdam 2009.
- Efraim Frank Martinus: *The Kiss of a Slave; Papiamentu's West-African Connections.* Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1996.
- Linda M. Rupert: *Creolization and Contraband. Curaçao in the Early Modern Atlantic World.* Athens & London: The University of Georgia Press 2012.
- T.F. Smeulders: *Papiamentu en onderwijs; Veranderingen in beeld en betekenis van de volkstaal op Curaçao.* Dissertatie Universiteit Utrecht 1987.